

DUŠAN JELOVINA

DJELATNOST MUZEJA
HRVATSKIH ARHEOLOŠKIH SPOMENIKA
U GODINI 1983.

UDK 902.2(497.13) »04/14«

Dr Dušan Jelovina
Y - 58000 Split
Muzej hrvatskih arheoloških spomenika

I tijekom godine 1983. ulagalo se poprilično truda radi pronalazanja puta, načina i mogućnosti da se u Muzej privuče što više posjetilaca. Zbog toga su dosad tiskani plakat i vodič kroz Muzej na tri jezika (na hrvatskom, engleskom i njemačkom), a u pripremi je i tekst vodiča na francuskom jeziku. Osim toga u muzejskoj je radionici načinjen priličan broj suvenira muzejskih izložaka u gipsu i glini i petnaestak razglednica u boji s najprikladnijim muzejskim izlošcima. Uza sve to u nekoliko navrata razgovarali smo s predstavnicima društveno-političkih tijela, Turističkog saveza općine Split, te s mnogim turističkim agencijama, u namjeri da se poboljšaju posjeti Muzeju u mjeri koju zaslužuje ova ustanova od prvorazrednog nacionalnog značenja. No, na žalost, i ovaj put moramo konstatirati, i u ovogodišnjoj kronici zapisati, da je sve ostalo na lijepim riječima i pukim obećanjima kako će se sve učiniti da kroz dvorane Muzeja prođu domaći i strani posjetioci, tj. da će se pokušati pronaći način i mogućnost da se i Muzej hrvatskih arheoloških spomenika uklopi u aranžman turističkih usluga pri organiziranom posjetu.

Unatoč takva neshvatljiva odnosa prema jednom od najznačajnijih nacionalnih muzeja, u kojem se čuva i predočuje jedinstvena i neizrecivo vrijedna starohrvatska kulturna baština od 7. do 12. stoljeća, kroz njegove zbirke je tijekom 1983. godine ipak prošlo 15.300 posjetilaca, što je u odnosu na prošlu godinu zamjetno povećanje. No i unatoč tako povećanom broju posjetilaca samozadovoljstvu ne smije biti mjesta. Radni ljudi Muzeja će, osim najznačajnijih muzeoloških djelatnosti kao što su terenska istraživanja, znanstvena obrada pronalazaka i tiskanje svojeg glasila, te niza drugih stručnih svakodnevnih poslova, i nadalje ulagati napore u propagiranje i upućivanje na značenje nacionalne kulturne baštine koju čuva Muzej. Taj će napor biti naročito usmjeren prema turističkim agencijama, koje bi uz malo više truda i dobre volje, mogle pridonijeti da se Muzej uključi u program

turističkih usluga, kao što je to slučaj s susjednom Galerijom »Meštrović« i Dioklecijanovom palačom. Smatramo da bi jedan od četiri kapitalna objekta kulture u SR Hrvatskoj, sa svojim tako bogatim sadržajem, to nedvojbeno zasluživao.

STRUČNA I ZNANSTVENA DJELATNOST

Zaštita arheološke građe nastavljena je i u godini 1983. Osim kustosa na ovim poslovima radili su još klesar, preparator, crtač, fotograf i manipulant. Radilo se na čišćenju, prepariranju, rekonstrukciji i konzervaciji pojedinih kamenih, kovinskih i keramičkih spomenika. Tijekom godine očišćeno je i djelomično restaurirano 6 većih kamenih spomenika (pluteja i pilastara), te očišćeno, preparirano i konzervirano 375 kovinskih predmeta. Među restauriranim spomenicima ističe se posebno nešto mlađa srednjovjekovna keramika iz Bribira. U desetak rekonstruiranih raznovrsnih posuda ugrađeno je 95 keramičkih ulomaka.

Osim spomenutih poslova valja istaknuti i nastavak rada na izradi kopija zlatnih i pozlaćenih predmeta. Tako su u 1983. g. izrađene kopije od 45 predmeta, koji su pripadali dijelovima ostružnih garnitura, zatim veći broj bizantskog novca i drugih predmeta ukrasnog obilježja, naročito naušnica i prstenja. Na tim poslovima radio je majstor preparator Ivan Kavurić iz Zagreba, a povremeno su mu pomagali i preparatori Muzeja.

U protekloj godini 1983. u knjigu inventara ucertano je i upisano 550 spomenika, od toga 350 kamenih, a 200 kovinskih. Izrađeno je i 337 kartica stručne kartoteke arheoloških predmeta, od kojih je 200 kamenih i 137 kovinskih spomenika.

Paralelno s navedenim radovima nastavio se rad na utvrđivanju i identifikaciji pojedinih kamenih spomenika koji na sebi nisu imali nikakvih poblizih oznaka s kojeg lokaliteta potječu. Iako rad na inventarizaciji dobro napreduje, ipak još uvijek u potpunosti ne zadovoljava, jer prilično mnogo građe još nije dokumentirano, pogotovu se to odnosi na stari spomenički fond. Uzrok sporosti toga posla treba dijelom pripisati uništenoj i nestaloj dokumentaciji u prošlom ratu, a dijelom i ispremiješanošću spomenika prouzrokovanim čestim poslijeratnim seobama.

I u ovoj godini biblioteka je nastavila svoju uobičajenu djelatnost. Najviše pažnje poklanjalo se sređivanju bibliotečnog fonda i obradi novoprispjelih knjiga i časopisa, zatim zaštiti starih primjeraka, te nabavci novih knjiga. Osim toga vođena je stalna briga u vezi s prikupljanjem i sređivanjem građe za hemeroteku, a ujedno je radi zamjene publikacija obavljena distribucija 12. broja »Starohrvatske prosvjete«. U godini 1983. Muzej je izvršio razmjenu s 270 srodnih ustanova, od kojih 130 ustanova iz zemlje, a 140 ustanova iz inozemstva. Najviše novih knjiga prispjelo je u Muzej zahvaljujući sve boljoj i većoj razmjeni, dok je kupnjom, zbog nedovoljnih financijskih sredstava, na-

bavljen manji broj. Razmjenom se bibliotečni fond u godini 1983. povećao za ukupno 270 novih knjiga i časopisa, a kupnjom samo za 18 knjiga.

Istovremeno u hemeroteku je unijeto oko 300 jedinica. Osim navedenih poslova biblioteka je svakodnevno pružala usluge zainteresiranim osobama iz drugih srodnih i znanstvenih ustanova, a pogotovu studentima i đacima, čiji se broj svake godine povećava. Na svim tim poslovima radio je jedan bibliotekar uz manju povremenu pomoć manipulantu.

Iako s pomalo već dotrajalom i nedostatnom opremom, foto-laboratorij je i u godini 1983. nastavio intenzivan rad na snimanju arheološke građe za kartoteku predmeta, muzejsku fototeku, za potrebe stručno-znanstvene objave u muzejskom časopisu, te na izradi dokumentacije s terenskih istraživanja. Za sve te potrebe izrađeno je tijekom 1983. god. 4.700 fotografija. Snimljeno je i izrađeno 270 crno-bijelih diapozitiva i 250 diapozitiva u boji. Osim toga sređeno je i uvezano oko 850 negativa, te sređeno i pripremljeno još 1.100 novih negativa.

IZDAVAČKA DJELATNOST

U godini 1983. iz tiska je izašao 12. broj muzejskog glasila »Starohrvatska prosvjeta«. Ovaj svezak Starohrvatske prosvjete ima 11 stručnih i znanstvenih radova od 11 autora, od kojih su šest priloga radili stručnjaci Muzeja, a ostale priloge su napisali stručnjaci iz Splita, Zagreba i Zadra.

Nakon što je urednički odbor u svibnju 1983. god. redigirao rukopise, te pošto su izvršeni pojedini ispravci i dopune od samih autora, koncem ljeta iste godine predan je u tisak 13. svezak »Starohrvatske prosvjete«.

Prema zaključku uredničkog odbora 14. svezak »Starohrvatske prosvjete« bit će posvećen njegovu dugogodišnjem uredniku i utemeljitelju III. serije pok. akademiku Stjepanu Gunjači. U tu svrhu glavni je urednik pismenom zamolnicom za taj broj pozvao na suradnju mnogobrojne njegove prijatelje stručnjake i bliže suradnike.

Tijekom 1983. god. nastavljene su pripreme za tiskanje muzejskog vodiča na francuskom jeziku. Zbog nekih nepredviđenih organizacijskih i financijskih teškoća došlo je do malog zakašnjenja, pa će vodič biti predan u tisak tek početkom godine 1984. Sredstva za tiskanje »Starohrvatske prosvjete« osigurana su dijelom od Republičke zajednice za znanstveni rad SRH (SIŽ VII), a dijelom udjelom Muzeja, dok je za vodič sredstva osigurao sam Muzej.

ARHEOLOSKA ISKOPAVANJA

U okviru muzejske tematike ovogodišnja arheološka istraživanja obavljena su na dva lokaliteta: u Ostrovici kod Benkovca na lokalitetu »Greblje«, te u Otresu kod Benkovca. Na lokalitetu »Greblje« izvršena

su zapravo sondažna istraživanja srednjovjekovne nekropole, a na Otresu su nastavljena revizijska istraživanja srednjovjekovne crkve i groblja. Istraživanja su trajala 15 dana, i to od 6. rujna do 21. rujna 1983. godine.

OSTROVICA KOD BENKOVCA

Nakon provedene reambulacije terena ostrovičke regije god. 1982, o čijim smo rezultatima izvijestili u 13. broju ovog časopisa, odlučili smo da se na spomenutom lokalitetu u selu Ostrovici provedu arheološka sondažna istraživanja. Nakon izvršenih svih potrebnih predradnji, stručna ekipa Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika početkom rujna 1983. g. započela je rad.

Lokalitet »Greblje« poprilično je prostran. Nalazi se na blagoj padini podno seoskih kuća (sl. 1), omeđen je putovima koji vode u sela Lišane i Žažvić. Najveći dio zemljišta pripada vlasnicima Mariši Atlagiću i Ljubomiru Kusaku.

Sondažna istraživanja vođena su na dva sektora, označena kao sektor A i sektor B.

Sektor A

U istraženim kvadratima (4 × 4 m) LIX, LXVI i dijelom kvadrata LII, LIII, LX i LXVII, na dubini od 60 do cca 1 m, otkriveno je i istraženo ukupno 17 grobova (sl. 2). Osim uobičajenog smjera istok—zapad, poneki grobovi su bili orijentirani i u pravcu sjeveroistok—jugozapad. Utvrđena su četiri tipa grobova: ukopi u običnu zemlju bez ikakve ograde (3 groba), ukopi u drvene ljesove bez kamene ograde (7 grobova), ukopi u zemljanu raku bez ograde, ali s kamenim poklopnicama (6 grobova) i ukop u grob sa zidanim obložnicama pačetvorinasta oblika i pokrovom od nepravilnih kamenih ploča (1 grob).

Osim željeznih čavala kojima su drveni ljesovi bili zakivani, od kulturnih priloga u grobovima je pronađeno samo nekoliko pari brončanih i srebrnih naušnica, tipa običnih ili tordiranih karičica, te djelić željeznog prstena. Prema dosadašnjim nalazima nije moguće preciznije odrediti vremensku pripadnost nekropole, ali se ipak naslućuje da se radi o dijelu nekropole u kojoj se obavljao ukop nakon 11. stoljeća.

Sektor B

U namjeri da se izvrši provjera na sjeveroistočnom dijelu lokaliteta, gdje se prema kazivanju mještana god. 1954. slučajno otkrio grob u kojem su pronađene karolinške ostruge, pristupilo se iskopu kvadrata označenim brojevima XXXVII, XXXVIII, XLII i XLIII. Kopalo se sve do živca, tako da je u pojedinim kvadratima dubina iznosila i preko 1 metra, ali se, nažalost, nije naišlo ni na jedan grob, pa je na tom sektoru dalji rad obustavljen.

Istraživanja su obavljena pod vodstvom V. Delonge i T. Burića, kustosa Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika, uz stalnu pomoć M. Savića, kustosa Muzeja u Benkovcu, a tehničku dokumentaciju je vodio V. Bakulić iz Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika.

OTRES KOD BENKOVCA

Revizijska istraživanja ovog lokaliteta otpočela su već 1977. godine, o čemu smo ukratko izvijestili u 11. broju ovoga glasila. Ovdje ćemo u nekoliko redaka sumarno iznijeti najnovije rezultate do kojih se došlo nastavkom revizijskih istraživanja na tom lokalitetu (sl. 3) u godini 1983.

Ovogodišnjim radovima, u neposrednoj blizini već prije otkrivenih temeljnih ostataka sakralne građevine oko koje su otkrivena i 33 groba, pronađen je i istražen još 21 grob. Osim jedne trojagodne naušnice u otkrivenim grobovima nije pronađen ni jedan predmet, pa se s pravom pretpostavlja da su ti grobovi bili istraživani prilikom prvih iskopavanja toga lokaliteta. Istraživanja su otpočela i na segmentu terena koji se pruža sjeverno i zapadno od otkrivene crkve. U sjevernoj sondi (5 × 4 m), koja je desetak metara udaljena od spomenute crkve (sl. 4), otkrivena su i istražena četiri groba načinjena od nepravilna kamena i ploča. Kod jednog dječjeg groba među obložnicama pronađen je kao spolij kameni ulomak ukrašen pleternom plastikom. U jednom drugom grobu na prsima pokojnika pronađen je križić relikvijar.

U sondi na zapadnom dijelu, pedesetak metara udaljenoj od crkve, otkriveni su temeljni ostaci jedne građevine. S obzirom da se zbog kratkoće vremena otkrio i istražio tek manji dio zdanja, zasad nije moguće utvrditi o kojoj se građevini radi i iz kojeg je vremena. Istraživanja će biti nastavljena.

Radove je vodio kustos Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika M. Zekan, a tehničku dokumentaciju V. Bakulić.

SLUČAJNI NALAZI

U proljeću 1983. god. obrađujući svoju zemlju na položaju Bukorovića podvornice kod izvora zvanog Bukorovac, u neposrednoj blizini davno otkrivenih temeljnih ostataka starohrvatske crkve iz 10—11. stoljeća, seljak Jovo Bukorović pok. Bože iz sela Biskupije pronašao je ulomak kamene grede crkvene pregrade ukrašen kukama (zavojnica-ma). Doznajući za taj nalaz Ivan Jelovina, nekadašnji službenik Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Kninu, obavijestio je o nalazu upravu spomenutog Muzeja, koja ga je otkupila za Muzej.

Ulomak je od mekog sitnozrnatog vapnenca (sl. 5). Dimenzije su mu 32 × 22 × 7,8 cm. Na gornjem dijelu ulomka je niz od šest uobičajenih kuka (zavojnica) polegnutih zdesna nalijevo. Rebro koje dijeli gornje polje od donjega je otučeno. Donji dio grede koji obično pripada natpisnom polju potpuno je prazno. Na njemu se jasno razabiru tragovi zubače, što nam očito govori da greda nije u potpunosti bila obrađena i pripremljena da bi se na njoj mogao urezati natpis. Identičan ulomak grede, osim što je malko veći, pronađen je na istom lokalitetu godine 1939, kao spolija u grobu br. 9 (Starohrvatska prosvjeta, III/2, Zagreb 1952, 78, sl. 26).

SPOR S MUZEJEM GRADA ŠIBENIKA OKO BRIBIRA

U prošlom broju ovog časopisa u istoj rubrici obavijestili smo u kratkim crtama o neočekivanom sporu s Muzejem grada Šibenika oko vlasnosti nekretnina na Bribirskoj glavici kod Skradina. Isto tako smo, na kraju tog sumarnog izvještaja, najavili da ćemo o krajnjem ishodu tog spora obavijestiti u idućem broju, tj. u 14. svesku »Starohrvatske prosvjete«, što i činimo.

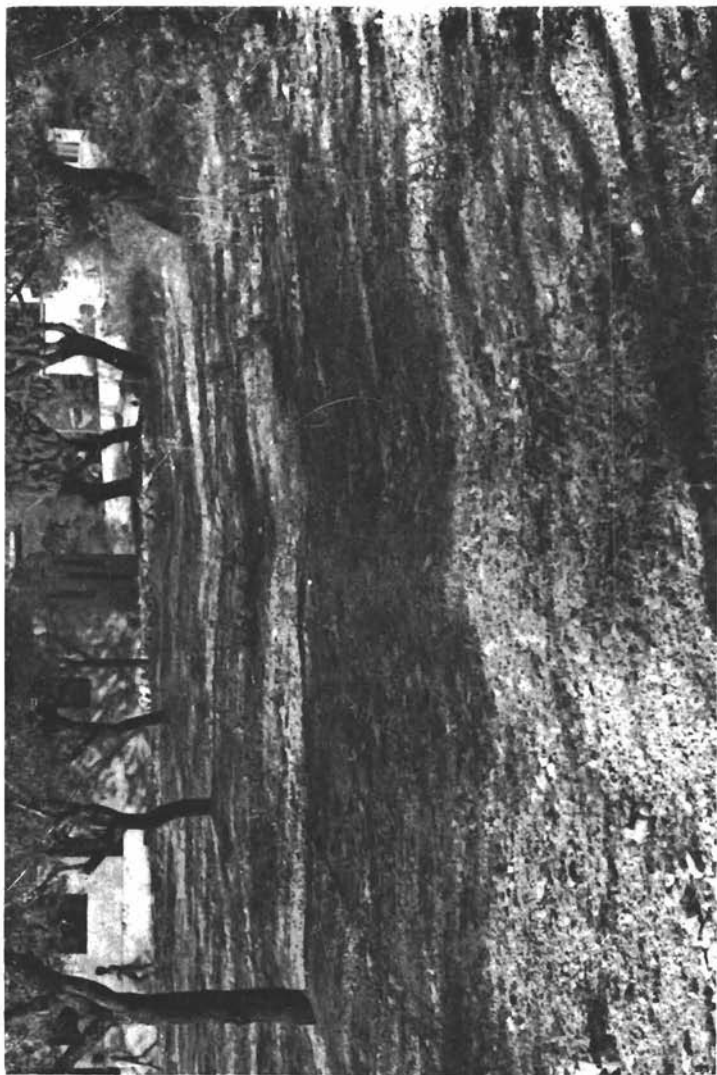
Na zakazanom ročištu Okružnog privrednog suda u Splitu, održanog 29. ožujka 1983. godine na samoj Bribirskoj glavici, sklopljena je sudska nagodba između ovlaštenih osoba Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika i Muzeja grada Šibenika (Zapisnik ročišta od 29. III. 1983. g.). Prema toj nagodbi dogovoreno je da se obje zgrade koje se nalaze na Bribirskoj glavici ponovno uknjiže na Muzej hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu, i to u zemljišniku Općinskog suda u Šibeniku i u katastru. Na Muzej grada Šibenika treba da se uknjiže preostale zemljišne čestice koje se nalaze na Bribirskoj glavici. Što se tiče znanstvenog iskorištavanja arheoloških kompleksa na Bribiru, dogovoreno je da su podjednaka prava obiju ustanova, i to u smislu istraživanja, konzervacije i prezentacije spomeničke kulturne baštine. U tu svrhu podjednako se mogu iskorištavati i objekti na Bribiru. Muzej hrvatskih arheoloških spomenika pristao je na takvu nagodbu u prvom redu zbog interesa arheološke znanosti i uspostavljanja suradnje između Muzeja grada Šibenika i Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika.

SPOR OKO ISELJENJA GARDEROBE
HRVATSKOG NARODNOG KAZALIŠTA U SPLITU

U 13. svesku ovog časopisa na strani 242—243. opisali smo u nekoliko redaka neželjene događaje oko ustupanja muzejskog prostora Hrvatskom narodnom kazalištu u Splitu radi privremene pohrane garderobe, to jest do završetka obnove kazališne zgrade. Isto tako najavili smo da ćemo o konačnom ishodu presude izvijestiti u 14. svesku ovog glasila.

U nadi i želji da će vlasnik garderobe, Hrvatsko narodno kazalište u Splitu, uvidjeti opravdanost težnje Muzeja da dođe do svog privremeno posuđenog prostora, koji je inače predviđen kao prostor u kojemu bi se održavale povremene izložbe i druge kulturne manifestacije u sklopu dodatne djelatnosti Muzeja, nekoliko puta se složio s odgađanjem sudske presude prisilnog iseljavanja, kako bi omogućio Kazalištu da samo nađe načina i mogućnost ispražnjenja spornog prostora. Nažalost ta nadanja ostala su uzaludna, pa je prisilno ispražnjavanje muzejskog prostora, u kojemu je bila smještena garderoba HNK-a u Splitu, izvršeno na dan 28. veljače 1983. godine.

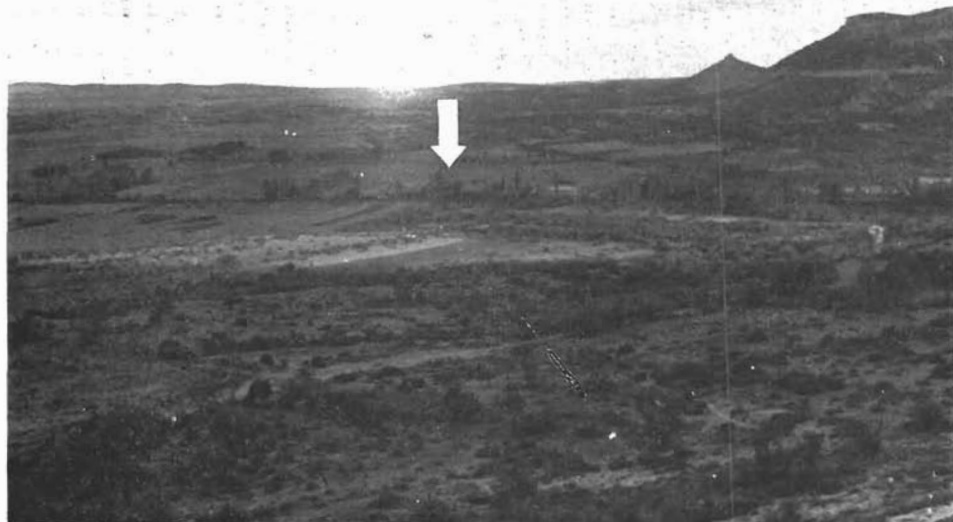
Veći dio garderobe smješten je u privremeno skladište željezničkog kolodvora Split — Predgrađe, a preostali dio je privremeno ostao u jednom manjem prostoru Muzeja.

Sl. 1. Ostrovica, pogled na dio lokaliteta Greblje

Sl. 2. Ostrovica, otkriveni grobovi na sektoru A nekropole Greblje

Sl. 3. Pogled na lokalitet Otres (u pozadini Ostrovica s kulom)

Sl. 4. Otres, otkriveni grobovi u sondi sjeverno od crkve

Sl. 5. Biskupija kod Knina, ulomak grede crkvene pregrade slučajno pronađen kod izvora Bukorovac